

Stumpf István

Millenniumi gondolatok zempléni városaink múltjáról és jövőjéről

Sárospatak

“Nevelhetünk-e valakit hazaszeretetre? Mintha azt mondanám: “Korbáccsal és szöges ostorral kényszerítlek, hogy szeresd önmagadat.” A haza nem csak föld és hegy, halott hősök, anyanyelv, őseink csontjai a temetőben, kenyér és táj. Nem. A haza te vagy, szőröstül-bőröstül, testi és lelki mivoltodban. Ő szült, ő temet el, őt éled és fejezed ki, mind a nyomorult, nagyszerű, lángoló és unalmas pillanatokban, melyek összességé életed alkotja. S életed a haza életének egy pillanatja is...” – jegyezte le Márai Sándor Füveskönyvében.

Amikor Szent István ezer esztendővel ezelőtt jövőnkéről határozott, három út állott előtte. Az első út a Koppányok és Vazulok útja volt. Ők elzárkózva mindentől, ami új, körömszakadtig ragaszkodva a dicső múlthoz, a hétköznapi kihívásait szóra sem érdemlő életet éltek. Ez a szemlélet vagy gyors alávetettséget, vagy lassú gazdasági romlást hordozott magában, mely hosszú távon szintén csak szolgaságot eredményezhetett. A második út az Orseolo Péterek és a Salamonok útja volt. Ők azt hirdették, hogy a múltat el kell felejteni, egyszer s mindenkorra le kell zárni – hogy ne mondjuk: végképp eltörölni. Minden bajunk, problémánk megoldását Nyugaton kell keresni. Ők azután nem átalították hűbéreskü fejében idegen uralkodók idegen hadseregeit igénybe venni honfitársaik letörésére. Nem véletlen, hogy uralmuk sosem lehetett tartós hazánkban. Szent királyunk azonban tudta, egyik út sem járható. Az általa választott lehetőség gyökeresen eltért az előző kettőtől. Ő a való élet iránti tisztelettel és nagy gyakorlati érzéssel meglátta: nemzetünk csak akkor maradhat meg, ha gyökereiben szilárdan megkapaszkodva, mindennapjait a kor kívánalmaihoz tudja igazítani. Népünk a kereszténység felvételével tagja lett az európai népek akkoriban formálódó családjának. Megtanulta mindazt, amit érdemes volt a Nyugattól megtanulni. Jelszava: “Hospes venit – Christus venit”, azaz: “Vendég jön – Krisztus jön”, nemzetünk részévé tette mindazokat, akik bebocsátást kértek országunkba és hajlandóak voltak megdolgozni saját boldogulásukért, s ezzel választott hazájuk előmeneteléért vagy – ha a sors úgy hozta – védelméért. Ugyanakkor a Szent Király gondosan ügyelt arra, hogy a magyarság érdekei ne sérüljenek. Fegyverrel verte el határainkról a hódítókat, bárhonnan érkeztek is, és – bár szinte egész Európával kereskedett – sosem lett senkinek a hűbérese. Jól használta fel életét, mely ugyan a haza életének csak egy pillanata volt, mégis a legelső, s így az összes többinek irányt mutató pillanat.

Sárospatak már a kezdetektől fontos szerepet töltött be hazánk történelmében. A 11. századtól várispánság központja lett: innen intézték az állam megteremtésének csep-

pet sem egyszerű munkáját. A békés, gyarapodást hozó évszázadok alatt pedig csodálatos házakat, messzeföldön híres palotát emeltek itt. Patak szerepe a nemzet életében mégis a Kollégium megalapításával kezdődik igazán a 16. század derekán. A protestáns magyarság szellemi központja olyan értékeket tett hozzá a magyar kultúrához és olyan szellemeket adott nemzetünknek, melyek nélkül mindannyian szegényebben lennénk.

Azonban nem csak a nagy neveket kell megemlíteni, mint Bessenyei György, Fáy András, Kossuth Lajos, Teleki László vagy Gárdonyi Géza, hanem a kiművelt emberfők sokaságát, melyek meghatározó szerepet játszottak nemzetünk szellemi és politikai életében egyaránt. "Szent föld. E város volt a magyar forradalmak oroszlánbarlangja. Itt tanyáztak a szabadság oroszlánjai." – írta Petőfi a városról. Ma már tudjuk: a török hódítás miatt elkerülhetetlen volt a Habsburg Monarchiával való összefogás és kikerülhetetlen a birodalomba történő integráció. Mindazonáltal Patak mindig azt a független szellemiséget testesítette meg, amely a mindenkori modern európai kultúrában gyökerezve a nemzet érdekeit védte minden külső elnyomással szemben.

Ennek szinte jelképe, hogy itt folytak a Wesselényi-féle összeesküvés kezdeményező tárgyalásai, hogy a vezérlő fejedelem innen irányította a Rákóczi-szabadságharc legfontosabb hadműveleteit, s hogy itt zajlott le az az országgyűlés, mely először tette a nemzet részévé mindazokat a szegény sorsú katonákat, akik tevőlegesen kivették részüket a haza védelméből. Sárospatak története szorosan összefonódott nemzetünk történetével. "Kiált Tokaj vára, jajgat Patak vára" – sóhajtott a költő a hegyaljai felkelés leverésekor. Patak sohasem fegyvereinek erejéből, de szellemi kisugárzásából lett naggyá.

Így azután könnyen kiszolgáltatottá vált a nyers erőszaknak. Mégsem adott fel soha semmit az értékeiből. Sem a nagy száműzetés, sem a későbbi századok cenzúrája nem tudta megtörni. Patak mindig is elől járt új szellemiségek meghonosításában. Ebben segítségére volt a pataki diákok s polgárok összetartása is. Ez az egyik legfontosabb üzenete Patak szellemiségének. Kölcsey Ferenc így figyelmeztette levelében a sárospataki fiatalokat:

"A hazáért minden lehetségest tenni szent kötelesség, de tenni csak tiszta, hű keblű egyesületek által lehetséges. Széjjeltartás volt a nemzet férge századokig; azért óhajtom: az összetartás szelleme, mely benneteket összeköt, terjedő hatalomban kíséren az életen keresztül." Joggal hihetünk abban, hogy ha az összetartás szelleme kíséri a magyarságot a történelem viharaiban, akkor új felemelkedésnek leszünk tanúi.

Németh László szép kifejezését, az emelkedő nemzet gondolatát '56 októberében használta, amikor elég erőt érzett nemzetünkben a tényleges emelkedéshez. Mindannyian szeretnénk, ha ma is valóban emelkedő nemzet lehetnénk. Szeretnénk újra és újra megragadni, valóságként átélni, mit is jelent e fogalom. Egy nemzet felemelkedésének számos jele lehet: izmosodó gazdagsága, kiterelvényesedő kultúrája, jövőbe bátran tekintő polgárai, növekvő szociális segítőkészsége mind-mind e folyamat bizo-

nyitéka. Különös jele lehet felemelkedésének, ha mer emlékezni múltjára, s ha képes megünnepelni saját létét.

Ha végignézzük Patak városán, láthatjuk örökségünket, amelyet elődeinktől kaptunk: az életet, a tisztességet és tartást, a nyelvet és a kultúrát, s nem utolsósorban a 20. század földindulásai között átmentett vagyont.

Sátoraljaújhely

“Emberi ész és erő csak társaságban fejlik ki.” Nem véletlenül választottam Kölcsey Ferenc Parainesiséből e sort, hiszen a lassan 750 éve városi ranggal bíró Sátoraljaújhely lakói mind történelmük során, mind az utóbbi időben, maguk és környezetük számára is bizonyították: összefogással, ésszel és erővel sok nehézség megoldható. “De a munkához, az alkotáshoz kell más is: az álmódosítás is kell hozzá, s a pátosz” – írja Márai Sándor. “Nagy alkotásokat nem lehet csak hideg fejjel, papíron és körzővel kiszámítani. Kell érzés is, szenvedély is, odaadás.” Sátoraljaújhely pár év alatti fejlődése megmutatta, hogy a városukat szerető, jövőjét megálmodó, azért szenvedélyesen tenni akaró lokálpatriótáknak van igazuk. Nem lehet a jövőt csak szigorú számításokra alapozni, gazdasági kapcsolatrendszerben bízni. Odaadó munkánk nyomán sokszor álmaink is valóra válhatnak. A városba 1998 óta számtalan nyugati befektető érkezett, munkahelyeket teremtettek, gondoljunk a Nokia-beruházásra vagy az épülő bevásárlóközpontra.

A város feletti Várhegyre felmenve s körbepillantva felsejlik a gazdag történelem: Rákóczi, Kazinczy, Kossuth. A vár hosszú évtizedekig védőbástyája volt a vidéknek, fentről körülpillantva látszanak Sárospatak tornyai, a Hegyalja, a Bodroglak. Sátoraljaújhely ma az ország legészakibb települése, s e titulus mögött keserű múltunk rejlik. A Szárhegyen Magyar Kálváriát épített a város lakossága Trianon szomorú emlékezetére. A város azonban, úgy tűnik, felismerte, miként lehet egyszerre a dicsőséges és szomorú múlttal együtt élni a huszonegyedik század derekán, európai uniós csatlakozásunk küszöbén. E történelmi tájon a város nem akar rivalizálni szomszédaival, hanem egyre inkább megtalálja sajátos arculatát, helyét a régióban: oktatási, kulturális hagyományait megtartva, erősítve a térség szolgáltatói szektorának jelentős részét fogadja be. Olyan fejlődési irányt választ, mely szorosan kötődik történelméhez, hiszen már a középkortól az oroszországi, lengyelországi, erdélyi kereskedelmi utak találkoztak itt.

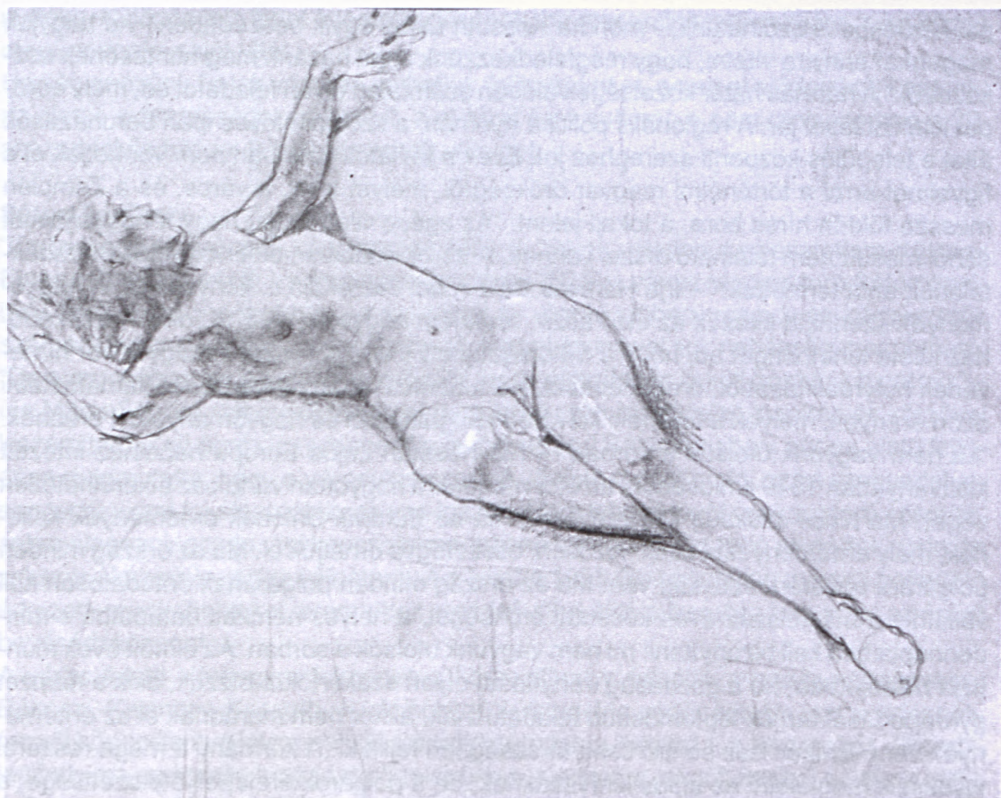
Jól ismerték fel a város vezetői, hogy akkor lehet egy kistérség és egy majdani régió sikeres, ha minden település saját értékeinek ápolásával, s nem másokkal való versengés által találja meg helyét. A kereskedelemmel azonban nem csak a pénz, hanem más népek kultúrája is e tájra érkezett. Sátoraljaújhelyen évszázadokon át mélyült el a más nemzetek iránti tisztelet, s ez immár olyan érték, amely különös figyelmet érdemel.

Ma határvárosaként bizonyítja befogadó készségét a környék és a szomszédos ország polgárai felé. “Óhajtom azt is, hogy az alkalom által, miszerint már egyszer euró-

pai kérdésbe is szólhatunk, - mondta Kossuth Lajos egyik beszédében - ne hagyjuk magunkat annyira vitetni, hogy megfeledkezzünk saját hazánk megmentésének esz-közéről." A hármastól közelsége valóban számtalan olyan feladatot ad, mely európai kitekintéssel jár. A regionális politika nyomán, a szolgáltatói és ipari beruházások által a település központi szerephez jut. Ezek a távlatok azonban nem vonhatják el a figyelmet arról a történelmi magyar örökségről, melyet a táj, a város, és a Zemplén messze földön híres bora, a tokaji jelent. "Az egész világ tudja, hogy a hegyaljának sehol másutt nem található díszei vannak. A borok általában ott élvezhetők maradéktalanul, ahol termettek:" – írja Hamvas Béla A bor filozófiája c. könyvében. A hagyományok szerint itt készült az első aszú, csaknem négyszáz éve. A Tokaj Kereskedőház ittléte lehetőséget ad, hogy a Sátoraljaújhely kivége részét a magyar bor hírnevének helyreállításából, öregítéséből, s a turizmus révén megpróbálja kamatoztatni azon erényeit, melyek a felvidéki kisváros hangulatából és hagyományaiból erednek. "Mi nem vagyunk utolsók a sorban" – írta Kossuth Lajos Európa népeihez intézett kiáltványában 1849 júniusában, amikor magunkra hagyottan vártuk az elkerülhetetlen véget. Ma nincs szükség kiáltványokra, ma az Európai Uniónak eredmények kellenek, mely eredményeket csak közösen, összefogva érhetjük el. Ma az ország minden polgárára egyaránt szükség van. Ma az ország minden polgárának öntudatosan kell vállalnia a másfélszáz éves kossuthi örökséget, a helyes nemzeti öntudatot, s mindennapjaiban kell bizonyítani: mi nem vagyunk utolsók a sorban. Az elmúlt évek munkája bizonyította, ha a gazdaság irányítását olyan szakértőkre bízuk, akik a nemzet gyarapodását tartják legfontosabb feladatuknak, akkor nem maradnak el az eredmények sem. Emberi ész és erő csak társaságban fejlődik ki. A kormány a maga részéről igyekszik megfelelni az uniós kihívásoknak, de a polgárok ereje, elkötelezettsége, a Sátoraljaújhelyhez hasonló városok, települések felelős jövőépítése nélkül önmagában erőtlen marad. Az összefogás már sokszor hozott elismerést hazánknak, hiszen Rákóczi és Kossuth vezette szabadságharc is a közös cselekvés diadala volt. Sátoraljaújhely ormán sokáig lengett magyar zászló, biztonságot adott a környék lakóinak. Most a millenniumi zászló emlékeztessen a dicső múltra és adjon a város lakóinak jövőjükbe vetett hitet.

Tokaj

"Az évszázad, mely előre halad, meg nem állítható – és ha nem akarunk veszíteni a közvéleményben, melyre felettébb nagy szükségünk van, okvetlenül vele kell haladni és elébe vágni." Az idézett sorok majdnem 180 évvel ezelőtt születtek egy nemzetéért, országáért aggódó, annak jobbitásának dolgozó fiatalember asztalán. Széchenyi István gróf jegyezte le 1821-ben naplójába a gondolatot, amely ma is időszerű. Elmúlt a 19., immár elfutott a 20. század is, és mi, itt a Kárpát-medencében, mindig megfeleltünk az adott kor kihívásainak. Történelmünk viharos évtizedeit követően mindig talpra állt nemzetünk. Hegyalja polgárainak nem kell magyarázni Széchenyi Hitel című művében írt szavait: "De még kapálni, s kivált kaszálni se tud száz ügyetlen

Aba-Novák Vilmos: Fekvő női akt

kéz annyit s úgy, mint ötven gyakorlott. S ebből az következik: hogy a munkafelosztás (...) emeli az ember fő tehetségét legmagasb tökéletességre.”

A magyar, s különösen a tokaji bort mindenek felett tisztetem. Sokat beszélgettem a hegyaljai öreg gazdákkal, akik igazán örülnek, hogy egyre inkább gyakorlott kezek dolgozhatnak e nemes nedűt adó dűlőkön. Aki egyszer is járt ezen a mesés tájon, az át tudja érezni a Himnusz sorait: “Tokaj szőlővesszein nektárt csepegtetél”. Tokaj nemzetünk kincstára. Kamarásai hosszú évszázadok óta őrzik ezt a kincset, veritékes munkájukkal kerül asztalunkra és a világ számos pontjára a tokaji bor. “A bornépek nem világtörténelmi, hanem aranykori hagyományban élnek. A bornépek és a borvidékek mindig idillikusak” – írja Hamvas Béla.

Megtelepülő őseink szakértő tekintettel letek erre a tájra – a napsütötte lankákra, melynek sajátos vulkanikus altalaja oly hosszú évszázadok óta anyaföldje a vesszőknek. A Tisza és a Bodrog környezete, a hegyekbe vájt pincék állandó hőmérséklete és nedvességtartalma évszázadok óta otthona a bornak. “A szőlőablák között lágy fü-

ves utak, mint csendes patakok folydogálnak. (...) Olyan hegyek, hogy az ember bárhol megállna, leülne, letelepedne, és azt mondaná: itt maradok” – folytatja előbbi merengését Hamvas Béla a szőlőhegyekről, A bor filozófiájában. Sokan jártak már ezen a tájon, de kevesen tudják, mit jelent a hegyoldali dülön dolgozni, kapával, puttonnyal megjárni sokszor, nagyon sokszor a hegyet. Kevesen tudják, mit jelent a veríték, melyet a borért, családjáért, községéért és országáért is hullat a gazda. A tokaji borért dolgozó emberek példája különösen értékes számunkra.

“Ahhoz, hogy emelkedjünk, felemelkedjünk, bizalomra van szükség” – mondta Antall József egyik utolsó nyilatkozatában. Hosszú távra szóló üzenet, politikai végrendelet ez. Bizalomra itt, most, borkultúránk újjáéledésekor szintén nagy szükség van. A sikert csak a közös munkától remélhetjük. A politikai és gazdasági környezet nyugodt kereteket biztosít a borászati munkához is. Mindenki keresse meg lehetőségeit, hogy értékeit felmutassa, közkinccsé tegye.

A jó bor verejték árán születik – tartja a mondás. Gondoljunk csak arra, hogy Gömörben Mátyás király a nemes uraknak milyen leckét adott szőlőkapalásból. A szőlő és a borkészítés mestersége rengeteg munka révén válik művészetté. Ezen ősi magyar művészet becsületének visszaszerzése, fenntartása és továbbvitele mindannyiunk közös feladata: a kormányzaté és a szakmában tevékenykedőké egyaránt. A jobbitó szándék vezérli a Kormány tetteit, hogy – Márai Sándor szavaival éljek – “szerte e hazában kevesebb komisz lőrét mérjenek”. A bor jövedéki termékévé válása óta már tapasztaljuk a javulást: nőtt a jogszerűen értékesített bor mennyisége. A kormány elfogadta a túlszabályozás oldására tett javaslatokat. Neves borászokkal folytatott megbeszélések követően az adótörvényekben csökkentettük az adminisztrációs terheket. További javulás lesz érzékelhető az érintett rendeletek módosítását követően, melyek várhatóan jövő év elején lépnek hatályba.

Talán nem tévedünk nagyot, ha azt mondjuk, ma is igaz a 110 évvel ezelőtti újságcikk megállapítása: “A borászat bajainak orvoslására valóságos kuruzslás képződött ki Magyarországon. Nincs ember az országban, ki nem értene a borászathoz, borműértőnek születik mindenki.” Csak célszerű, stabil támogatási és szabályozási rendszerrel lehet a magyar bor a nemzetközi piacon is versenyképes. Az előttünk álló néhány év – túlzás nélkül állíthatjuk – történelmi jelentőségű lesz a magyar borkultúra életében. Hatalmas lehetőség van a kezünkben. A mi nemzedékünknek jutott a feladat, hogy megújítsuk a szakma életét.

Borban az igazság – ismerjük ezt a mondást. Valódiságát nap mint nap megtapasztalhatjuk. Engedjék meg, hogy én azt mondjam: borban a jövő. Tanuljunk ismét Széchenyitől, aki ezt írta Garat c. művében: “a munka és szorgalom (...) alkotják egyesnek, mind nemzetnek egyedüli biztos és tartós boldogsági alapját”.

A tokaji bor az ország egyik aranyfedezete. Az Önök és családjaik munkája és szorgalma pedig a tokaji bor aranyfedezete – ennek tudatában nyugodtan nézhetünk a jövőbe.

(A fenti gondolatok Sárospatak, Sátoraljaújhely és Tokaj millenniumi zászlóatadó ünnepségein hangzottak el, 2000-ben.)